

dr hab. Andrzej Aksamitowski, prof. US
Katedra Studiów nad Bezpieczeństwem
Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Szczeciński
Tel. 663-711-005
aristodemos@wp.pl

Szczecin, dnia 27.09.2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. inż. Joanny Olech

pt.: **Wpływ służby wojskowej kobiet na Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej**

Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej rozprawy doktorskiej a tematyka recenzowanych materiałów mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań badawczych.

Recenzja została przygotowana na podstawie Uchwały Rady Dyscypliny Nauki o Bezpieczeństwie Federacji Akademii Wojskowych w Gdyni nr 48/2023 z dnia 30 czerwca 2023 roku

Podstawowe dane o Doktorantce

Pani mgr inż. Joanna Olech podjęła próbę naukowego zbadania trudnej i złożonej problematyki jaką jest miejsce, relacje i wpływ kobiet na armię w toku pełnienia służby wojskowej. Warto przypomnieć, że służba w armii w polskich warunkach była przez wieki domeną mężczyzn. Oczywiście zdarzały się wyjątki, które należy ocenić raczej pozytywnie. Ważnym jest także i to, że prezentowana kwestia dotyczy także armii obcych co pozwala na pewne porównania i odniesienia.

Autorka opublikowała dotychczas siedem artykułów a prowadzenie badań naukowych łączy z kwalifikacjami zawodowymi i zadaniami realizowanymi w marynarce Wojennej RP. Tematyka opublikowanych artykułów tworzy zbiór potwierdzający zaangażowanie w badania i zainteresowania odnoszące się do aktywności kobiet w armii i ilustruje główne efekty działalności naukowej Pani mgr J. Olech. Własne doświadczenia zawodowe, zdobyte w toku służby w Siłach Zbrojnych, z pewnością miały duże znaczenie w wyborze problemu badań. Warto również dodać, że Pani J. Olech jest także aktywna na polu popularyzacji nauki.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Głównym osiągnięciem naukowym mgr inż. Joanny Olech jest rozprawa doktorska „**Wpływ służby wojskowej kobiet na Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej**”. Promotorem dysertacji jest dr hab. Andrzej Ostrokólski prof. AMW (na emeryturze).

Jak podkreśla Autorka, układ dysertacji odpowiada przyjętej organizacji prowadzonych badań, przy założeniu, iż każdemu rozdziałowi przypisany został jeden szczegółowy problem badawczy. To miało pozwolić na uzyskanie odpowiedzi na stawiane pytania i osiągnięcie określonego celu. Należy podkreślić, iż tak przyjęta organizacja badań pozwoliła Autorce na stworzenie klarownego układu i przekonywującej struktury opracowania.

Przedmiotem badań przedstawionych w pracy miały być *wnioski i doświadczenia wynikające z udziału kobiet w konfliktach zbrojnych (zarówno w wymiarze historycznym jak i współczesnym), z uwzględnieniem ich wpływu na funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP*. Autorka w badaniach

zwróciła także uwagę na pewne relacje i wpływ armii państw Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) a także spoza Paktu.

Głównym, a jednocześnie finalnym, celem realizacji badań miało być uzyskanie wiedzy dla „*określenia jakie są skutki oddziaływania służby wojskowej kobiet na sprawność Sił Zbrojnych RP*”. Natomiast osiągnięcie celu badań naukowych, nakazywało sformułowanie **głównego problemu badawczego** recenzowanej rozprawy, który stanowi pytanie: „*czy występowały, występują lub mogą wystąpić korzystne skutki służby wojskowej kobiet dla sprawności Sił Zbrojnych RP*”?

Przykładem takiej realizacji jest przedłożona do obrony dysertacja doktorska, której oryginalność i wartości poznawcze wynikają z wielopłaszczyznowej analizy problemu.

Rozprawa doktorska liczy ogółem 141 stron (wraz z załącznikami i dodatkami). Podstawowy tekst składa się ze wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia. Uzupełnieniem całości jest bibliografia oraz załączniki w postaci materiałów ikonograficznych, także tabel i wykresów, których łącznie jest 24.

Bibliografia rozprawy liczy 9 stron i zawiera zbiór aktów prawnych, opracowania zwarte, artykuły oraz netografię (źródła internetowe). Właściwie dobrane akty prawne (których łącznie jest 18) to głównie decyzje, obwieszczenia, rozporządzenia i ustawy ministra Obrony Narodowej RP, niezwykle istotne w przyjętym problemie badawczym, odnoszącym się do kwestii kobiet w armii. Autorka wykorzystowała również publikacje zwarte – książki, łącznie 106 i artykuły (z opracowań, czasopism i Internetu), których w pracy wykorzystano 41. Autorka przedstawiła także 54 wykorzystane strony internetowe.

Z dużym uznaniem należy stwierdzić, że wykorzystana w pracy literatura ma współczesny charakter, została zaczerpnięta z różnorodnych płaszczyzn problemowych a tam gdzie to niezbędne wprowadzono odniesienia historyczne. Tylko nie do końca rozumiem dlaczego bibliografia jest numerowana, skoro istnieje alfabet.

Za niezwykle ważne należy również uznać badania własne (wywiady i ankietę) przeprowadzone przez Autorkę pracy. Wzbogaciły one Jej, i naszą wiedzę, o doświadczenia zawodowe kobiet wskazujące warunki i czynniki wpływające bezpośrednio na służbę wojskową kobiet.

Język rozprawy jest czytelny, literacko-poprawny. Dostrzegłem tylko nieliczne błędy masywne i literówki.

Zawartość rozprawy

W związku z tak zarysowanym problemem badawczym, w ocenie recenzującego, przyjęto właściwy układ pracy, na który składają się trzy człony tematyczne znajdujące odzwierciedlenie w trzech kolejnych rozdziałach pracy. One miały stanowić, jak już wspomniano powyżej - problemy szczegółowe.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „*Ewolucja roli kobiet w obronności na przestrzeni dziejów*” Autorka trafnie dobierając źródła ukazuje stosunek do kobiet i ich udział w obronności państwa odnosząc się do czasów najdawniejszych. Doktorantka zwróciła uwagę na pewne wzorce i rolę kobiet w obronności w czasach antycznych (m.in wspomniane przez Herodota w „*Dziejach*” - Amazonki, przez Scytów zwane Ojorpatki czyli: mężobójczynie). Pomija jednak pewne grupy kobiet zaangażować w obronność państwa, nie wspomina w pracy np. o Spartankach, które miały taki sam dostęp i możliwość szkolenia wojskowego jak mężczyźni.

Podobnie rzecz się ma z markietankami i ich dość zróżnicowanej roli w wojsku i u boku wojska. Markietanki zyskały spore uznanie w legionach rzymskich i należało o tym wspomnieć. Ostatnio pisała o tym m.in. Patrycja Southern w pracy „*Historia armii rzymskiej 753 przed Chr. – 476 po Chr.*” [Oświęcim 2019]. W tej części zabrakło mi również odniesienia do Joanny d’Arc, która egzemplifikuje walczącą kobietę czasów średniowiecza. Co ciekawe w bibliografii rozprawy Autorka odwołuje się do artykułu J. Morawskiego pt.: „*Prawdziwa historia Joanny d’Arc*”, [Focus Historia 2014, nr 10], ale w pracy o niej nie wspomina. Zwracam na to uwagę ponieważ upoważnia mnie do tego tytuł rozdziału. Wnioskuje jednak, że przyjęte w pracy pewne założenia koncepcyjne i odniesienia merytoryczne skłoniły Autorkę do pominięcia pewnej przestrzeni historycznej, która nie wniosłaby do pracy istotnych dla całości doświadczeń dla analizowanych problemów badawczych.

Autorka skoncentrowała szerszą uwagę na kobietach - markietankach od wieku XVIII, czyli w okresie polskich powstaniach narodowowyzwoleńczych i okresu napoleońskiego, a następnie udziału kobiet w I wojnie światowej, co stanowi szeroki i złożony materiał. Odnosi się on do zmian globalnych ale tylko w koniecznym stopniu pozwala wojna pozwala wykorzystała aktywność kobiet (głównie w wywiadzie, łączności, służbie kurierskiej, medycznej i logistycznej). Szczególnie, że w tym okresie powstają i działają organizacje paramilitarne, które angażowały kobiety. Chodzi tu o wymieniane przez Autorkę: Polską Organizację Wojskową i Ochotniczą Legię Kobiet. Istniały jednak instytucje, na co wskazuje Autorka, które taką rolę kobiet postrzegały negatywnie, co miało szersze reperkusje (także rodzinne).

W rozdziale tym Pani J. Olech prowadząc swój wywód odniosła się również do działalności kobiet w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wskazując jak bezpośrednio po wojnie, dramatyczna sytuacja militarna Rzeczypospolitej spowodowała, że kobiety obejmowały stanowiska pozafrontowe z braku mężczyzn. Są to niezwykle interesujące kwestie historyczne niemal powszechnie nieznane lub zapomniane. Ochotnicza Legia Kobiet (utworzona we Lwowie i Wilnie) stanowiła jedną z niezwykle ważnych i wspierających armię organizację. Po wojnie stała się pierwszą w Polsce uznaną kobietą organizacją wojskową.

Kończącą część rozdziału zajmuje służba wojskowa kobiet podczas II wojny światowej. Obejmuje to szereg instytucji (w armii regularnej i strukturach podziemnych), głównie konspiracyjną służbę kobiet podczas II wojny światowej oraz udział kobiet w służbie wywiadu i kontrwywiadu wojskowego. Zaangażowanie kobiet, co warto podkreślić, obejmuje zarówno walkę na froncie zachodnim jak i wschodnim. Ukazanie tych wydarzeń bardziej szczegółowo mogłoby z pewnością stworzyć pewną nierównowagę w całym układzie pracy. Dlatego też uważam, że Autorka użyła prawidłowych proporcji ukazując często mało znane lub zapomniane formacje, które korzystały ze służby i zaangażowania kobiet. Ewolucja służby wojskowej kobiet w dwudziestolecie międzywojennym i podczas wojen światowych, ukazana przez Autorkę, to bardzo cenny wkład w poznanie roli kobiet w strukturach obronnych Rzeczypospolitej.

W pierwszym rozdziale Autorka zawarła prezentację wyników i analiz zaczerpniętych z historycznych przykładów służby wojskowej kobiet. Zaprezentowała zmieniające się wraz z epokami, a w przypadku Polski okresem rozbiorów i walki o niepodległość, postawy kobiet angażujących się w działania na rzecz obronności i walki o wolność. W celu egzemplifikacji wydarzeń ukazano przykłady znanych Polek, które wykazały się zaangażowaniem w walce, odpowiedzial-

nością i odwagą. Zgadzam się z Autorką, że *uzyskane wyniki badań pozwalają skutecznie przeciwstawić się opiniom o braku przydatności kobiet w siłach zbrojnych.*

W rozdziale drugim przedstawiono „*Wpływ służby kobiet na sprawność działalności Sił Zbrojnych*”. Jak podkreśla Autorka, celem szczegółowym tak zarysowanego problemu badawczego jest „*Określenie wpływu kobiet na sprawność działania różnych armii świata i porównanie z doświadczeniami Polski*”. Doktorantka prezentuje w nim wyniki badań ukazujące wpływ kobiet-żołnierzy na sprawność działania w wybranych armiach świata i dokonuje porównanie z doświadczeniami w armii polskiej. Dotyka tu kwestii odnoszących się do filozofii, efektywności pracy i sprawności działania a także psychologii. Zwraca uwagę na przydatność predyspozycji psychofizycznych kobiet i mężczyzn w odniesieniu do specyfiki służby wojskowej, zwracając również uwagę na uwarunkowania prawne. W rezultacie dokonano oceny wpływ istniejących realiów na postrzeganie i charakter wojskowej służby kobiet w XXI wieku.

W rozdziale na uwagę zasługują te fragmenty, w których w sposób interesujący zaprezentowano kwestię prawnych uwarunkowań i usankcjonowania służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej po zakończeniu II wojny światowej. Doktorantka odniosła się w tej części do kwestii służby kobiet, wychodząc z oceny dokumentów (ustaw) wydanych w latach 50 – tych oraz 70 - tych. Zgodnie z ówczesnym zapisem aktów prawnych kobiety między 18 a 40 rokiem życia mogły uczestniczyć w powszechnym obowiązku obrony. Mogły też służyć na różnych stanowiskach, m. in. w służbie zdrowia, łączności, transportu, wartowniczej, przeciwpożarowej, obrony przeciwlotniczej i przeciwchemicznej oraz innych ważnych dla obrony państwa. Natomiast w ustawie z roku 1970 w sprawie służby wojskowej żołnierzy zawodowych ujednolicono przepisy o zawodowej służbie kobiet. Według ustawodawstwa kobiety mogły zgłaszać się do poboru ale w praktyce przepisy te nie były realizowane. Uważam za słuszne, że Autorka podkreśla te zapisy prawne ponieważ mają one duże znaczenie dla prowadzenia jej dalszych rozważań oraz ocen i analiz.

Przełomowy okazał się dopiero rok 1989, który zapoczątkował zmiany w stereotypowym postrzeganiu płci oraz kwestii feminizmu w Polsce. Zmiany jakie nastąpiły pozwoliły na nowe postrzeganie świata przez polskie społeczeństwo. Wpłynęły, chociaż powoli, na zmiany w mentalności, obyczajach oraz perspektywę postrzegania rzeczywistości. Jednym z nich okazała się kwestia obecności kobiet w armii. Proces zmian mentalnych nie następował szybko. Dopiero druga połowa lat 90 - tych XX w. pozwoliła na dostrzeżenie rzeczywistych zmian w postrzeganiu pozycji kobiety, także w kwestiach obronności i bezpieczeństwa, w skutek czego nastąpiła ich aktywizacja zawodowa. Największe zmiany spowodowało jednak przyjęcie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego a wejście w struktury sojuszu stało się istotnym czynnikiem zmieniającym sytuację kobiet w Wojsku Polskim. Równoległe nastąpiła decyzja o umożliwieniu kobietom kształcenia wojskowego w pełnym zakresie. Zdarzenia te przyspieszyły zmiany.

Autorka sięgając do porównawczej metody badań chciała uzyskać odpowiedź, która określiłaby wpływ kobiet na sprawność działania różnych armii świata i porównanie z doświadczeniami Polski. Przedstawiona charakterystyka służby kobiet w armiach NATO pokazuje pewne zróżnicowanie. Między innymi w Danii i Norwegii, kobiety mogą zajmować stanowiska służbowe tylko poza polem walki. Jednak służba w armiach państw NATO m.in. francuskiej czy amerykańskiej, a także w Izraelu, pokazuje, że rozwój technologii zaciera różnice między mężczyzną i kobietą na polu walki. Doktorantka doszła do wniosku, że większość problemów, na jakie napotykają kobiety są bardzo podobne jak w Siłach Zbrojnych RP. Autorka podkreśla, że zmiana sytuacji kobiet w wojsku nie jest sprawą prostą ani krótkotrwałą. Wymaga czasu, szcze-

gólnie w celu zmiany mentalności poszczególnych grup ludzi w postrzeganiu równouprawnienia kobiet, gdyż regulacje prawne nie są w stanie ostatecznie zmienić sytuacji. Służba kobiet w państwach Sojuszu Północnoatlantyckiego charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, powodowanym przez odmienną tradycję i doświadczenia militarne tych państw.

Rozumiem, że sięgnięcie i dobór właściwych dokumentów i literatury przy opracowywaniu tej części nie stanowiło problemu. Należy wziąć pod uwagę fakt, że źródła obcojęzyczne nie były przy tej ocenie konieczne, ponieważ Pani J. Olech skupiła się w swoich rozważaniach w znacznej części na Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej oraz kwestiach bezpieczeństwa i obronności Polski. Porównanie służby wojskowej kobiet w Polsce do służby kobiet w armiach sojuszniczych nie wymaga głębszej analizy krytycznej literatury obcojęzycznej, ponieważ umowy standardyzacyjne (tzw. STANAG) jednoznacznie określają obowiązki służbowe kobiet w armiach Paktu Północnoatlantyckiego (co oznacza, że także w Polsce).

W części końcowej rozdziału zaprezentowano rezultat weryfikacji hipotezy szczegółowej, która przyjęła postać osądu wyrażonego stwierdzeniem: „*Sądzić można, że predyspozycje kobiet pełniących służbę wojskową i obsługujących nowoczesne urządzenia i sprzęt wojskowy mogą przyczynić się do korzystnego wyniku konfliktów zbrojnych*”. Ważną kwestią, co słusznie zaznacza Doktorantka, jest w tym przypadku podkreślenie następujących obecnie zmian, m.in. technologicznych w sprzęcie oraz organizacyjnych i prawnych w wojsku, które mają znaczący wpływ na służbę wojskową kobiet.

Na podstawie przeprowadzonej wieloaspektowej analizy historycznego udziału kobiet w Siłach Zbrojnych Autorka dysertacji stwierdza, że ustawodawstwo w Polsce, które włączyło kobiety w środowisko wojskowe miało znaczący wpływ na rolę kobiet w armii. Kobiety jako żołnierze mogą działać w różnych obszarach służby oraz uzyskiwać kwalifikacje cenne na cywilnym rynku pracy. Ich zaangażowanie w służbę (obronność i bezpieczeństwo) dla kraju jest duże i ma wpływ na sprawność i wysoki profesjonalizm struktur tej instytucji.

Wreszcie, w rozdziale trzecim, Autorka przedstawia obszar zagadnień, który znajduje się w centrum zainteresowań Pani J. Olech a w tytule został ujęty zapisem: *Służba wojskowa kobiet może zmienić Siły Zbrojne RP*. Rozdział ten można podzielić na dwie części. Początkowo Autorka w oparciu o właściwie dobrane materiały dokonuje ocen i możliwości wykonywania służby wojskowej zarówno przez mężczyzn jak i przez kobiety. Celem tej części było wskazanie możliwości uzyskania przyrostu sprawności Sił Zbrojnych RP przez właściwe ukierunkowanie służby wojskowej kobiet. Osiągnięcie tego celu, według Doktorantki, było jednak możliwe przy odpowiedzi na pytanie: *jaki możliwy jest wpływ kobiet na obronność i bezpieczeństwo kraju?* Słusznie Autorka zwraca uwagę, że największym przeciwnikiem pełnienia przez kobiety w służby, i ich ocena, są bariery, które tworzą stereotypy (a tworzą je ludzie). Tymczasem różnorodność może się okazać lekarstwem na sprawne działanie. Odmienny sposób postrzegania pewnych zjawisk to pozbywanie się rutyny. Zhierarchizowana instytucja jaką jest armia potrzebuje skutecznego działania podpartego wiedzą, doświadczeniem, umiejętnościami, a często także motywacjami i aspiracjami podwładnych. Jest to bardzo trafne spostrzeżenie i trudno się w tej części z Autorką nie zgodzić, chociaż nie mam pewności, że w strukturach armii będzie to łatwe do realizacji.

W drugiej części rozdziału Autorka przedstawiła niezwykle interesujące i cenne dla dalszych analiz i rozważań badania własne. Były one efektem badań empirycznych Doktorantki a uzyskane w efekcie przeprowadzenia ankiety (składającej się z 25 pytań o charakterze zamknię-

tym i półotwartym; kwestionariusz ankiety na stronach 147-139 dysertacji) i wywiadów. Ankieta miała charakter anonimowy i została przeprowadzona wśród członków załóg okrętów i sztabu Dywizjonu Okrętów Bojowych [dOB] JW. 5004. Badania ankietowe (53 ankiety) uzupełniono materiałami zgromadzonymi na podstawie swobodnych wywiadów z żołnierzami i pracownikami cywilnymi wspomnianego dywizjonu oraz wywiadami eksperckimi. Uzyskane przez Doktorantkę opinie wynikały także z doświadczeń gromadzonych metodą obserwacji uczestniczącej. Istotną wadą przeprowadzonych badań empirycznych jest jednak brak reprezentatywności próby badawczej, co uniemożliwia objęcie, uzyskanymi przez Autorkę wynikami, całej populacji kobiet w SZ RP.

W dysertacji Autorka zastosowała teoretyczne i empiryczne metody badawcze dające szansę na obiektywne poznanie rzeczywistości. Metody teoretyczne pozwoliły na przetworzenie danych w sposób umożliwiający wyekstrahowanie wniosków służących rozwiązaniu wyodrębnionych pytań szczegółowych, a ostatecznie głównego pytania problemowego. Przyjęte metody teoretyczne objęły: analizę i krytykę piśmiennictwa, indukcję, dedukcję, uogólnienie, porównanie oraz analogię, które wykorzystano w całości rozważań, a w szczególności w odniesieniu do pierwszych dwóch rozdziałów.

Badania empiryczne posłużyły zebraniu niezbędnych danych i zostały przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego zrealizowanego technikami ankietowania i wywiadów. Ukazały one różnorodność problemów związanych z funkcjonowaniem zawodowej służby kobiet. Trudności pojawiają się już na etapie naboru do wojska, a kumulują się w trakcie codziennej służby. Respondentki uczestniczące w badaniu w kilku obszarach wskazywały na istnienie wielu trudności a ich oceny okazały się pomocne w budowaniu siatki problemów kobiecej służby wojskowej. Należy w tym miejscu podkreślić, że wnioski wynikające z badań zawartych w ostatnim rozdziale stanowią istotne „novum” w postrzeganiu tych problemów i powinny zostać szeroko upowszechnione w instytucjach decydenckich Sił Zbrojnych RP.

Uważam, że temat rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Olech został trafnie dobrany, dzięki czemu praca i, wynikające z niej, wnioski wypełniają istotną lukę w naszych opracowaniach dotyczących kobiet w armii i ich udziału w budowaniu bezpieczeństwa państwa. Problemy podnoszone przez Doktorantkę obejmują również kwestie stosunku armii do kobiet i możliwości oddziaływania kobiet na służbę. Równocześnie trzeba stwierdzić, że realizacja tego zamierzenia była trudna z co najmniej dwóch względów.

Pierwszy to fakt wciąż trwającego zarówno z tradycyjnym i religijnym stosunku ogółu społeczeństwa wobec kobiet i pewnych ich aktywnych postaw. Przez stulecia toczyła się na tym obszarze walka z wykluczeniem z przestrzeni społecznej i niełatwymi próbami pokonania stereotypów. Odnosi się to do postrzegania służby wojskowej kobiet w ogóle i w wielu jej aspektach.

Wzgląd drugi polega na tym, że praca ma charakter syntetyczny a więc została oparta na przeprowadzonych badaniach analitycznych. Biorąc pod uwagę fakt, że tylko wybrane aspekty przedstawianego problemu były dotąd poddawane ocenom to oznaczało, że należy przeprowadzić empiryczne badania nad służbą wojskową kobiet. Badania źródeł i literatury pozwalały na przeprowadzenia badań kompleksowych co powaliło na dokonania analiz porównawczych.

Recenzowana praca naukowa została logicznie zaplanowana i wykonana. Świadczy o dobrym opanowaniu przez Autorkę warsztatu naukowego a równocześnie stanowi wartościowy wkład w badania nad obronnością i bezpieczeństwem państwa. Dysertacja ma charakter analityczny i jest oparta na

obszernej literaturze przedmiotu i co równie ważne na badaniach własnych Autorki. Strona metodologiczna i warsztatowa dysertacji jest poprawna i nie budzi zastrzeżeń.

Słabe strony doktoratu, poza nielicznymi zresztą usterkami, drobnymi i łatwymi do usunięcia w trybie redakcyjnym, to brak możliwości uzyskania reprezentatywnej do końca próby badawczej, chociaż uzyskane dane z badań empirycznych w znacznym stopniu ukazują i potwierdzają rzeczywisty obraz warunków i czynników wpływających bezpośrednio lub pośrednio na służbę wojskową kobiet.

Doktorantka prawidłowo sformułowała główny cel badań i cele szczegółowe oraz główny problem badawczy i problemy szczegółowe. Adekwatna do nich jest także hipoteza robocza. Podjęty temat jest istotny ze względu na dokonaną analizę aktywnego uczestnictwa kobiet oraz ich szerszych możliwości w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

W konkluzji należy przyznać iż Doktorantka poddała wnikliwej analizie podjęty problem badawczy: *Wpływ służby wojskowej kobiet na Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej*, a najważniejsze wnioski wynikające z lektury pracy wskazują, iż konieczne są w Siłach Zbrojnych RP systemowe zmiany organizacyjne, które wymagają:

- właściwego procesu rekrutacji (analiza w trakcie doboru) kobiet do armii;
- odpowiedniego procesu integracji kobiet w wojsku przez opracowywanie właściwych procedur;
- zwracanie uwagi na poziom wykształcenia kandydatek uzupełniony kształceniem (szkoleniem) specjalistycznym zarówno do warunków pokojowych jak i wojennych;
- właściwej polityki kadrowej;
- stałego podnoszenia utecnicznienia armii.

Podczas obrony rozprawy **proszę Doktorantkę o udzielenie odpowiedzi na pytanie:**

Jakie stanowiska, opierając się na Pani doświadczeniu i badaniach, byłyby najwłaściwsze do piastowania przez kobiety podczas służby w wojsku, biorąc pod uwagę ich wykształcenie oraz predyspozycje psycho-fizyczne? Proszę uzasadnić.

Wniosek końcowy

Uważam, że Doktorantka podejmując problem badawczy, uzyskała oryginalne i trwałe wartości poznawcze, wypełniła standardy metodologiczne, a rozdziały rozprawy zostały poprawnie zredagowane. Pani **mgr inż. Joanna Olech** potwierdziła umiejętności prowadzenia samodzielnie badań naukowych, wykazała się wiedzą teoretyczną w zakresie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Przygotowana dysertacja doktorska spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 ze zmianami) oraz art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668).

Wnioskuje o skierowanie recenzowanej rozprawy do publicznej obrony i dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

.....
dr hab. Andrzej Aksamitowski, prof. US